

WALTER PIROSKA
Az élő hangszer

François Emmanuellel, valódi nevén François-Emmanuel Tirtiaux-val, a Rossel-díjas¹ íróval, költővel 2006-ban találkoztam egy belgiumi fordítótáborban, ahová kifejezetten műfordítók kedvéért jött el – közel egyórás késéssel, mivel kertészkedés közben elfeledkezett a megbeszélte találkozóról.

De a helyszínen már teljesen „jelen” volt, nagyon örült, hogy éppen ezt a regényét fordítják magyarra, elmondása szerint ugyanis *A szomszéd szoba* az egyik, ha nem a legkedvesebb regénye. Őszintén reméltem, hogy nem minden fordítójának mondja ugyanezt, de rögtön el is oszlatta kételyeimet, mikor láttam lelkesedését, ahogyan erről a regényről beszélt. Ezt az is alátámasztja, hogy ebben a regényében több önletrajzi vonatkozás fedezhető fel, valamint a Lengyelországban játszódó fejezet szintén általa is megélt eseményekből táplálkozik. A Jaruzelski-féle hadiállapot alatt valóban többször is járt ott, segítségképpen gyógyszereket vitt ki titokban.

A szomszéd szoba című regény sokoldalú, nem lehet egyetlen címkét sem ráilleszteni. Főképpen egy család története, ugyanakkor egy nyomozás valós történelmi színpadok között. Három fejezetből áll, az első és az utolsó fejezet egy elzárt franciaországi kisváros melletti birtokon játszódik, ahol három generáció él egy fedél alatt: ez Seignes, a seignes-i ház lépvidékkel, lovakkal, óriási hőséggel; ide tér vissza a cselekmény a regény harmadik szakaszában. Eközben az idő is halad, az első fejezetben a főhős, a tizennégy éves Ignace (a felnőttek világa által állandóan) korlátozott ismeretei révén, gyermeki, igen érzékeny szemszögéből követhetjük az eseményeket, míg a középső fejezetben, mely – mivel a szálak ide vezetnek – már a hadiállapot alatti Lengyelországban játszódik, a kamaszból férfivá érett Ignace ered nyomukba a családjukat körülengő, megfjethetetlen látszó titkoknak.

A regénybeli Ignace családjának több különös tagja is van, például a bohókás és zavarodott Cyril nagybácsi, a regény egyik kulcsfigurája; mint utóbb kiderült, a szerző egyik „kedvence”, vagy Ignace

nővére, Maud, a magába forduló fiatal lány, akit az ismeretlenbe vesző külön útjaival, szótlanúságával állandó titokzatosság vesz körül. De a legnagyobb rejtély talán mégis ikertestvére, Else, akiről Ignace monológjaiban újra meg újra szó esik, de sosincs jelen: ő az, aki korábban tisztázatlan körülmények között eltűnt vagy meghalt, nem tudhatjuk biztosan. Mindenesetre a családban azóta még nevének kiejtése is szentségtörésnek számít. A család élete ezek között a tabuk, elhallgatott szavak, elfojtott vágyak és találgatások közepette zajlik. A legélesebb viták Ignace anyja és nagyanyja között lángolnak fel, közvetve Else és a komoly veszteséget jelentő, hiányzó apafigura után tatóngó úr miatti konfliktusok nyomán, és ezek a veszekedések pattanásig feszítik a húrokat a család amúgy sem meghitt életében. A csaknem vérre menő szócsaták jeleneteihez pedig „régiből” álló személyzet asszisztál. A regény vége kristálytisztán látatja az olvasóval, milyen hibákat vétettek a szereplők, mit kellett volna másképpen tenniük. Ezért a vég leginkább új kezdet, nyitás a jövőre, megtisztulás, de legalábbis szembenézés az előzményekkel, egy közös múltú, de immár egészen más összetételű családra vár a feladat, hogy mássá válva a régi vitákat örökre maguk mögött hagyják. François Emmanuelnél a szereplők karaktere aprólékosan kidolgozott, bemutatásuk mégsem fordul át merev analízisbe vagy ítélezésbe.

François Emmanuel életében a pszichiáteri munka és az írás jól megfér együtt, ma is praktizál, miközben a francia ajkú belga nyelvi és irodalmi akadémia tagja. Érdekes módon Lengyelországhoz éppen emiatt kötődik egy számára igen kedves szálal: 1980-ban a Jerzy Grotowski-féle paraszínházi tevékenységbe is belekóstolt, hogy egy időre kiszakadjon lélektani tanulmányaiból. Ezek a tapasztalatok rengeteg energiát adtak neki az íráshoz, új nézőpontokkal gazdagították életét. (Ekkor vetette papírra eddig talán legelismertebb regényének, a *La passion Savinsen*-nek az első változatát is.) Megfigyelhettem, mikor felolvasott hallgatóinak a regényből. Hanghordozását hallgatva az volt az érzésem, ez a fajta interpretálás az egyik jelentős Grotowski-tétel megvalósítása: nem az előadó szólal meg, hanem a szöveg szól az előadó által, aki csak hangszerként közvetít, felolvasása muzsika, hangok rezgése a levegőben. Ezt a líraiságot tükrözik írásban a zengő és időnként végeláthatatlan mondatai, és ezt a hangvételt igyekeztem visszaadni a magyar fordításban.

¹ A Victor Rossel-díj a francia nyelvű kortárs belga irodalom leg-rangosabb díja, évente egyszer kerül kiosztásra. A szerzőnek a *La passion Savinsen* című regényéért ítéltek oda 1996-ban.